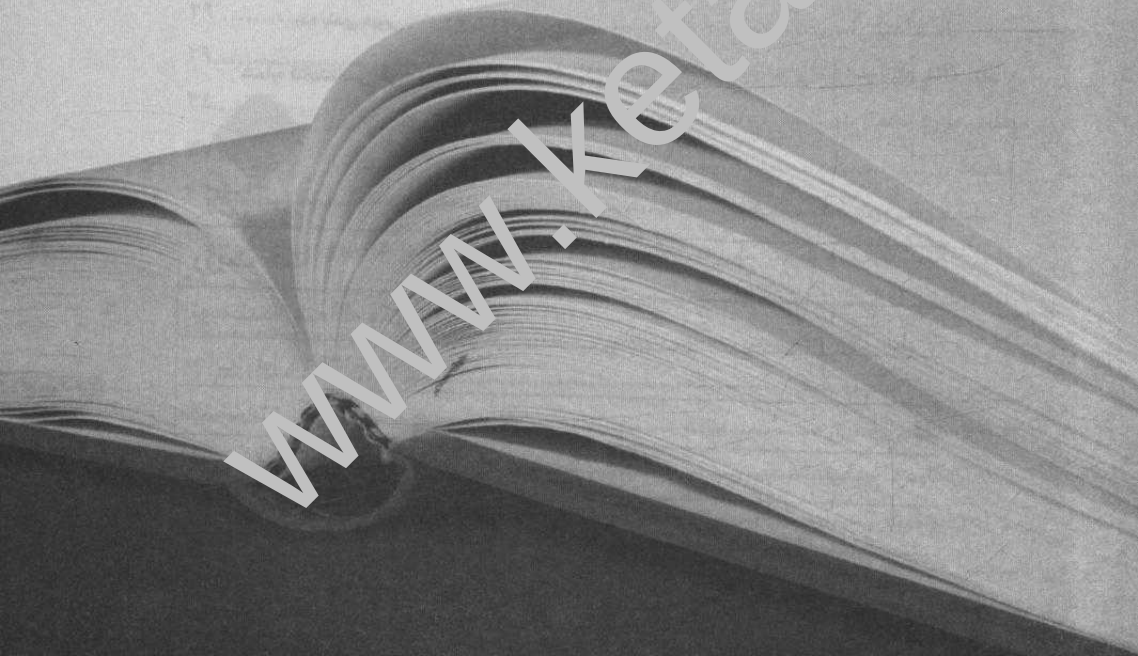

رؤیت خدا

«بررسی تطبیقی بین دیدگاه امامیه و اشاعره [=اهل سنت]»

مؤلف: عبدالله ملازهی

- سرشناسه: ملازهی، عبدالله، ۱۳۷۲-
عنوان و نام پدیدآور: رویت خدا: بررسی تطبیقی بین دیدگاه امامیه و اشاعره [= اهل سنت]/مؤلف عبدالله ملازهی.
مشخصات نشر: سنندج: نشر آمیار، ۱۳۹۹.
مشخصات ظاهری: ۵۳۶ص.
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۷۰۴۹۱۹-۰
وضعیت فهرست نویسی: فیپا
یادداشت: کتابنامه.
عنوان دیگر: بررسی تطبیقی بین دیدگاه امامیه و اشاعره [= اهل سنت].
موضوع: رویت الهی - احادیث (Beatific vision -- Hadiths)
موضوع: رویت الهی -- احادیث اهل سنت (Beatific vision -- Hadiths) ((Sunnite))
ع: رویت الهی، جنبه‌های مذهبی، اسلام - (Beatific vision -- Religious aspects (Islam)
م: کلام تطبیقی (Islamic theology, Comparative*)
رده بندی کنگ: BP ۱۹
رده بندی دیویی: ۲۰۰/۴۲
شماره کتابشناسی ملی: ۶۱۰۱۷۹۰

رویت خدا

نویسنده: عبدالله ملازهی

چاپ: اول، ۱۳۹۹

انتشارات: آمیار - سنندج

حروفچین: ملازهی

طرح روی جلد: دل آرام پری پیکر

تیراژ: ۵۰۰

قیمت: ۶۵۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۷۰۴۹۱۹-۰

مرکز پخش: سنندج، پاساژ عزتی، طبقه اول، انتشارات آمیار.

شماره تماس: ۰۸۷.۳۳۱۵۳۶۲۵ - ۰۹۱۸۳۷۲۱۶۹۱

فهرست |

۲۷	پیشگفتار:
۲۸	مذاهب کلامی:
۲۸	تاریخ علم کلام در اسلام
۲۹	متکلمان مشهور
۲۹	مسئله:
۲۹	اشاره:
۲۹	ماتریدی
۲۹	امامیه:
۲۹	اسماعیلی:
۲۹	نقد کلام و عقیده اهل حدیث
۳۴	مطلب مورد بحث
۳۷	مقدمه:
۳۹	سابقه و ضرورت انجام تحقیق:
۳۹	الف: کتب:
۴۸	ب: مقالات:
۴۹	ج: پایان نامه ها:
۵۱	ضرورت انجام تحقیق:
۵۱	۵-۱- هدف تحقیق
۵۱	۶-۱- کاربرد تحقیق
۵۱	۷-۱- نوآوری:
۵۲	سخنی چند در باب این اثر:
۵۴	۱- اتفاق و اجماع بر رؤیت خداوند در قیامت:
۵۹	بررسی قول صاحب شبهای پیشاور:
۵۹	مفسرین اهل سنت منکر رؤیت و محال عقلی
۶۰	۲- اجماع و اتفاق نظر در عدالت صحابه:
۶۱	۳- اجماع در افضلیت شیخین بر امت بعد از انبیاء و رسول الله [ص]:

۴- واجماع بر صحت متون صحیحین و تقدم و برتری داشتن این دو کتاب بر تمام کتب

بعد از قرآن کریم: ۶۲

ابو اسحاق اسفرائینی (متوفای ۴۱۸هـ) ۶۲

ابو نصر سجزی (متوفای ۴۴۴هـ) ۶۳

ابو المعالی امام الحرمین جوینی (متوفای ۴۷۸هـ) ۶۴

ابوالفرج ابن الجوزی (متوفای ۵۹۷هـ) ۶۵

تاج الدین سبکی (متوفای ۶۴۶هـ) ۶۶

عثمان بن عبد الرحمن الکردی مشهور به ابن صلاح (متوفای ۶۴۳هـ) ۶۶

ابن تیمیة (متوفای ۷۲۸هـ) ۶۹

ابن کثیر (متوفای ۷۷۴هـ) ۶۹

ابن ملقن الشافعی (متوفای ۸۰۴هـ) ۶۹

ابن خلدون (متوفای ۸۰۸هـ) ۷۰

ملا علی قاری (متوفای ۱۰۱۴هـ) ۷۱

شاه ولی الله دهلوی (متوفای ۱۱۷۶هـ) ۷۲

قنوجی بخاری (متوفای ۱۳۰۷هـ) ۷۲

عثمان بن عبد الرحمن بن زوی (متوفای ۶۴۳هـ) ۷۲

محبی الدین نووی (متوفای ۶۷۲هـ) ۷۳

ابن تیمیة حنبلی (متوفای ۷۲۸هـ) ۷۵

ابن القیم الجوزیه (متوفای ۷۵۱هـ) ۷۶

ابن حجر عسقلانی (متوفای ۸۵۲هـ) ۷۷

بدر الدین عینی (متوفای ۸۵۵هـ) ۷۷

ابن حجر هیتمی (متوفای ۹۷۳هـ) ۷۷

عبد الکریم بن عبد الله بن عبد الرحمن بن حمد الخلیل (متوفای ۱۰۸۰هـ) ۷۸

۵- عصمت اجماع از خطاء: ۷۹

ودلیل قرآنی حدیثی بر این امر [حجیت اجماع]: ۷۹

اجماع امت حجت است ۷۹

۶- رأوی صحیحین از پل عبور کرده است ۸۰

۸۳

الف نظر متکلمین مشهور وصاحب نظران اشاعره دربارهی رؤیت بصری خدا: ۸۵

ب: نظر امامیه ورویت قلبی خدا: ۸۶

دلیل شمولیت لفظ اشعری بر تمام مکاتب فقهی اهل سنت سخن علامه حلی

است: ۸۶

فصل اول: کلیات

۸۷	مقایسه مشرب فکری معتزله، اشاعره، و امامیه:.....
۹۳	فصل دوم: مبانی کلامی امامیه و اشاعره در باب رؤیت.....
۹۵	دلایل دیگر در اتفاق امامیه و معتزله و اختلاف با اشاعره:.....
۹۶	۱-۲- مکتب امامیه و مبانی کلامی آن در باب رؤیت خدا:.....
۹۷	۱- امامیه بحث عقل و نقل:.....
۹۷	دلایل قرآنی و روایی و اقوال علماء در بحث عقل:.....
۱۰۰	۲- دیدگاه امامیه در باره ی تاویل:.....
۱۰۱	دلایل قرآنی و روایی و اقوال علماء: [۱- خاستگاه و دلیل تاویل:].....
۱۰۱	۴- آیات اصول کافی در باب ان الراسخین فی العلم هم الائمة.....
۱۰۱	حدیث اول:.....
۱۰۲	حدیث دوم:.....
۱۰۲	حدیث سوم:.....
۱۰۲	علم به تاویل و نحوه استدلال امامیه:.....
	روایت ثقلین در باب «الله و عترتی» و مرجعیت اهل بیت: لفظ و طرق حدیث ثقلین
۱۰۳	[کتاب الله و عترتی]:.....
۱۰۳	۳- دیدگاه امامیه در باره ی اسماء و صفات خداوند.....
۱۰۴	روش تفسیر صفات خداوند در علمای:.....
۱۰۴	۲-۲- مکتب اشاعره و مبانی کلامی آن در باب رؤیت خدا:.....
۱۰۴	۱- بحث عقل و نقل.....
۱۰۵	عقل در بحث رویت:.....
۱۰۶	۲- بحث تاویل.....
۱۰۷	۳- بحث اسماء و صفات.....
۱۰۸	نفی حسن و قبح عقلی و برهیز از تشبیه و تجسیم دو اصل اسماء و صفات:.....
۱۱۰	دیدگاه کلی و اصلی اهل سنت در باب اسماء و صفات:.....
۱۱۰	روش اهل سنت در اسماء خداوند و صفات وی.....
۱۱۰	تحریف چیست؟.....
۱۱۰	تعطیل چیست؟.....
۱۱۱	تکلیف و تمثیل، و فرق میان آنان:.....
۱۱۱	طریقه استدلال:.....
۱۱۱	اثبات بلا کیف.....
۱۱۱	الف: در حدیث:.....
۱۱۲	ب: اقوال علماء:.....

تواتر اثبات بلا کیف:.....	۱۱۷
اثبات بلا [کیف] تشبیه در حدیث امام رضا:.....	۱۱۷
تواتر رویت خدا در بین اهل سنت:.....	۱۱۸-۲-۳-۱
حدیث صحیح مذهب اهل سنت است.....	۱۲۱
اجماع امت و یا اهل علم بر صحت روایات و جمیع متون صحیحین:.....	۱۲۲
صحیحین (صحیح بخاری و صحیح مسلم) صحیح‌ترین کتب بعد از کتاب الله:.....	۱۲۲
تعلیق‌ه ای در میحث عقل و نقل:.....	۱۲۳
رابطه عقل و نقل (تعارض یا تعامل):.....	۱۲۳
عقل و قبح عقلی:.....	۱۲۴
مقایسه ای بین دیدگاه امامیه و اشاعره:.....	۱۲۵
عقل عملی و نقل نظری:.....	۱۲۷
عقل و نقل و عقلی بین احکام عقل و شرع:.....	۱۲۷-۲-۱
عقل و نقل و عقلی بین احکام عقل و شرع:.....	۱۲۷-۲-۳-۱
خلاصه دیدگاه امامیه:.....	۱۳۱
عقل و نقل و عقلی بین احکام عقل و شرع:.....	۱۳۱-۲-۳-۱
خلاصه نظریات اشاعره و اهل بیت:.....	۱۳۸
عقل و نقل و عقلی بین احکام عقل و شرع:.....	۱۳۹-۲-۳-۱
عقل نزد اشاعره:.....	۱۴۲
بررسی مطالب فوق:.....	۱۴۳
روایت کتاب الله و سنتی در کتب شیعه:.....	۱۴۵
سنت صحابه:.....	۱۴۶
اصحاب در قرآن:.....	۱۴۶
آنان همان کسانی هستند که توسط رسول خدا ص پاک و تربیت یافتند:.....	۱۴۶
ایمان اصحاب، معیار تمام ایمانها:.....	۱۴۶
-ایمان اصحاب و ایمان پیامبر ص:.....	۱۴۶
اصحاب، برترین مردم:.....	۱۴۶
وعده بخشش گناهان گذشته مهاجرین:.....	۱۴۶
اصحاب، مؤمنان واقعی:.....	۱۴۷
ذکر اصحاب با نام پیامبر ﷺ:.....	۱۴۷
بخشش گناهان اصحاب:.....	۱۴۷

رضایت خدا از اصحاب:	۱۴۸
استواری اصحاب بر تقوا:	۱۴۸
تمجید اصحاب در تورات و انجیل:	۱۴۸
بهشت، بدون قید و شرط برای مهاجرین و انصار:	۱۴۸
تعریف عدالت:	۱۴۸
اجماع اهل سنت به عدالت صحابه:	۱۴۹
عقول ناقص در کتب شیعه:	۱۵۱
از کتاب شرح مقدمه قیصری بر فصوص الحکم از جلال الدین آشتیانی:	۱۵۱
آیا منکر، معتقد رؤیت کافر است؟!:	۱۵۶
کفر، منکرین رویت:	۱۵۶
استدلال گروه معتقدین به کفر منکرین رویت:	۱۵۸
تکفیر معتقدین رویت:	۱۵۹
کفر معتقدین رویت:	۱۵۹
قول معتدل در تدبیر:	۱۶۰
بررسی:	۱۶۱
جمع بندی:	۱۶۱
فصل سوم: دیدگاه متکلمان مشهور امامیه و اشاعره در باب رؤیت خدا	۱۶۳
مقدمه:	۱۶۵
۱-۳- بخش اول: دیدگاه متکلمان مشهور امامیه:	۱۶۵
الف) دلیل عقلی:	۱۶۶
دلایل قرآنی و روایی و اقوال علماء در بحث عقل:	۱۶۶
دلایل روایی: [احادیث رسول الله ﷺ، امام باقر، امام صادق، امام کاظم نقل شد]	۱۶۷
۴- عقل گرایی و اجتهاد در تفسیر:	۱۶۷
ب) دلیل نقلی قرآنی:	۱۶۸
ج) دلیل نقلی روایی:	۱۶۹
رویت خدا از دیدگاه شیخ مفید:	۱۷۲
معرفت خداوند از دیدگاه شیخ مفید:	۱۷۴
رویت خدا از دیدگاه شیخ مفید: [مقایسه دیدگاه شیخ صدوق و شیخ مفید]:	۱۷۵
دیدگاه‌های اختصاصی شیخ مفید در بحث رؤیت خدا: [نحوه‌ی رؤیت خدا]:	۱۷۶
استدلال شیخ مفید در نفی رؤیت بصری خداوند:	۱۷۷
دیدگاه شیخ مفید در مورد آیه «إلی ربها ناظرة»::	۱۷۸

- نقش عقل در بحث رؤیت خدا و مسائل مربوط به آن از دیدگاه شیخ مفید: .. ۱۷۹
- خلاصه دیدگاه شیخ مفید در باب رؤیت خدا: ۱۸۳
- علامه حلی: ۱۸۴
- نظر علامه حلی در مورد تاویل: ۱۸۴
- جایگاه تاویل در مباحث عقلی و نقلی: ۱۸۵
- روش تفسیر صفات خداوند در نزد علامه حلی: ۱۸۶
- روش علامه حلی در رد دیدگاه‌های معتقدین اثبات بلا کیف: ۱۸۶
- محال بودن رؤیت خداوند از نظر علامه حلی: ۱۸۶
- نقد دیدگاه ابوالحسن اشعری توسط علامه حلی: ۱۸۷
- دیدگاه آیت الله مکارم شیرازی درباره‌ی رؤیت خدا: ۱۸۹
- الف: کلام آیت الله مکارم شیرازی ذیل آیه ﴿لَا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ وَهُوَ يُدْرِكُ الْأَبْصَارَ﴾
ب: کلام آیت الله مکارم شیرازی ذیل آیه «وَجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَاضِرَةٌ إِلَىٰ رَبِّهَا نَاطِرَةٌ»
قیامت ۲۳ ۱۸۹
- تفسیر: تقاضای عجب ۱۹۳
- خلاصه دیدگاه‌های آیت الله مکارم شیرازی در باره‌ی رؤیت خدا: ۱۹۴
- ۱- عقل و دلایل عقلی بر سلب شدن خداوند گواهی می‌دهد ۱۹۴
- ۲- تخصیص رؤیت در آخرت امری خلاف واقع و باطل است ۱۹۴
- ۳- اعتقاد به رؤیت خداوند مستلزم جسمانی بودن وجهت داشتن خداوند است ۱۹۴
- ۴- دلایل روایی از نظر عقلی باطل هستند!! ۱۹۴
- ۵- منظور از ناظره در آخرت شهود باطنی است ۱۹۴
- ۶- رویت بصری عقیده‌ای خرافی است!! و مورد نکوهش است!! ۱۹۴
- ۷- آیه‌ی لا تدرکه الابصار تأکیدی بر عدم رؤیت بصری خداوند است ۱۹۴
- ۸- آیات رویت، سباق و سیاقش به معنای انتظار است ۱۹۵
- دیدگاه آیت الله جعفر سبحانی در باب رؤیت خدا: ۱۹۶
- ۸- نقد دیدگاه اثبات بلا کیف و اختلاف احکام در اختلاف ظروف ۱۹۸
- ۹- تنزیه خداوند از جسمانیت ۱۹۸
- ۱۰- عجز انسان از رؤیت خدا ۱۹۸
- دیدگاه‌ها: ۱۹۸
- ۱- عقیده رؤیت مکر و خدعه یهودیان و نصاری است ۱۹۸
- ۲- نتیجه‌ی عقیده به رؤیت بصری لازمه‌اش جهت داشتن خداوند است و جسمانی

- بودن او ۱۹۸
- شیخ جعفر سبحانی رؤیت را مساوی با جهت داشتن خداوند می‌داند: ۲۰۰
- شیخ جعفر سبحانی اختلاف احکام به دلیل اختلاف ظروف را باطل می‌داند: ۲۰۰
- نقد دیدگاه اثبات بلا کیف و اختلاف احکام در اختلاف ظروف توسط شیخ جعفر سبحانی: ۲۰۰
- موارد استعمال کلمه لن=به معنای نفی ابدی: ۲۰۱
- اصل سخن عبدالحسین شرف الدین: ۲۰۲
- وبرخی دیگر از دیدگاه‌های مهم آیت الله جعفر سبحانی: ۲۰۶
- الف (دلیل عقلی ۲۰۷
- ب) میل نقلی قرآنی ۲۰۷
- جمع بندی: ۲۰۸
- وجه افتراق اشتراک اسمیه در بحث رؤیت خدا: ۲۰۹
- ۱- اشتراک امتزاجی عتبات بصری ۲۰۹
- ۲- اشتراک در رؤیت قلبی مشهودی ۲۰۹
- ۳- رؤیت بصری مساوی جسمانیت بودن خداوند است ۲۰۹
- ۴- تاویل ۲۰۹
- ۵- روایات رؤیت خدا خبر واحد ۲۰۹
- ۶- استناد به روایات معصومین (ع) از دیدگاه شیعه [بر ای انکار رؤیت بصری: ۲۰۹
- ۳-۲- بخش دوم: دیدگاه اشاعره در باب رؤیت خدا ۲۱۰
- الف: دیدگاه سمعی و نقلی ۲۱۰
- ب: دیدگاه عقلی و مبنایی: ۲۱۲
- دیدگاه امام ابوالحسن اشعری در باب رؤیت خداوند: ۲۱۳
- آثار بیشتر جهت مطالعه ترجمه امام ابوالحسن اشعری: ۲۱۴
- بازگشت آبی الحسن الأشعری از عقیده اعتزال به عقیده سلف: ۲۱۴
- ودو اصل اساسی که در بحث رؤیت باید بیشتر مورد تامل قرار بگیرد: «بحث پرهیز از تجسیم، و اجماع در بحث رویت»: ۲۱۷
- پرهیز از تشبیه و تجسیم ۲۱۷
- جواز رؤیت خدا: ۲۱۸
- ادله نقلی: ۲۱۹
۱. آیه مبارکه «وَجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَاضِرَةٌ أَلْبَنَاءُ نَاضِرَةٌ» (سوره ی ۷۵، آیه ۲۲) ۲۱۹
۲. حدیث نبوی «تَرَوْنَ رَبَّكُمْ كَمَا تَرَوْنَ الْقَمَرَ لَا تَضَارُونَ فِي رُؤْيَيْهِ» ۲۱۹

۲۱۹	۳. حدیث نبوی: «تراه العیون فی الآخره». (.....)
۲۲۱	دلائلی را که اشعری برای اثبات رؤیت خداوند در کتاب (اللمع) آورده است.....
۲۲۱	خلاصه دیدگاه ابوالحسن اشعری:.....
۲۲۳	دیدگاه امام ابوبکر باقلانی (رح) در باب رؤیت خدا:.....
۲۲۴	نظر امام باقلانی.....
۲۲۴	الف- اثبات رویت: [۱- کتاب الانصاف - دلیل عقلی]:.....
۲۲۵	دلائل نقلی:.....
۲۲۵	آیهی اول:.....
۲۲۶	آیهی دوم:.....
۲۲۶	در تفسیر رؤیت می گوید:.....
۲۲۶	۲- کتاب تمهید الاوائل فی تلخیص الدلائل.....
۲۲۶	۱- اَبَا الْکَلْبِ یُجَوِّزُ رُؤْیَةَ اللَّهِ تَعَالَى بِالْأَبْصَارِ.....
۲۲۷	۲-۲: «الحال نبوی» جوب رؤیت در آخرت:.....
۲۲۷	۲-۳ آیهی «لن ترأوه» در کتاب الادب:.....
۲۲۸	۲-۴ آیهی «لن ترأوه» در کتاب الادب:.....
۲۲۸	۲-۵: توبه حضرت موسی (ع) {الیک}.....
۲۲۸	بقوله «ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ لِيَتُوبُوا».....
۲۲۹	۲-۶: معنای آیه «فَلَمَّا تَحَلَّى رِبَاسًا لِّحْسٍ جَعَلَهُ دَكَاةً».....
۲۲۹	۲-۷: دلیل درخواست کلیم الله قول «وَمُشِرٌ بُوْد».....
۲۳۲	دیدگاه امام غزالی در باب رؤیت خدا:.....
۲۳۳	آراء و افکار امام غزالی:.....
۲۳۳	نفی حسن و قبح عقلی:.....
۲۳۵	غزالی در کشاکش عقل و وحی:.....
۲۳۹	دیدگاه امام غزالی در باب رویت: [دیدگاه کلی در باب رویت].....
۲۴۲	دیدگاه نقلی وموردی:.....
۲۴۲	آراء و نظریات امام غزالی در باب رؤیت خدا:.....
۲۴۴	و در کتاب الاقتصاد فی الاعتقاد.....
۲۴۴	و در کتاب قواعد العقائد.....
۲۴۶	دیدگاه علامه تفتازانی در باب رؤیت خدا:.....
۲۴۸	اجماع ونص در دیدگاه تفتازانی:.....
۲۴۹	تقریر اول:.....
۲۵۰	اشکال:.....

.....	جواب	۲۵۰
.....	تقریر دوم (=نقلی=سمعی):	۲۵۰
.....	اشکال بر این امر:	۲۵۱
.....	جواب:	۲۵۱
.....	شبهه‌ی عقلی:	۲۵۱
.....	جواب:	۲۵۲
.....	شبهه سمعی (نقلی): قول خدا تعالی «لَا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ وَهُوَ يُدْرِكُ الْأَبْصَارَ»..	۲۵۲
.....	جواب:	۲۵۲
.....	رابط به درخواست قوم موسی بود:	۲۵۳
.....	رویت قلبی و اختلاف در بحث رویت:	۲۵۴
.....	جواب:	۲۵۴
.....	در شرح بمقام:	۲۵۵
.....	حکایت موسی علیه السلام: «رَبِّ ارْنِي أَنْظُرُ إِلَيْكَ» / اعراف ۱۴۳	۲۵۵
.....	جمع بندی:	۲۵۶
.....	وبه طور کلی دیدگاه تمام شاعره در تفسیر این بدین صورت است:	۲۵۸
.....	تفصیل موضوع فوق:	۲۵۸
.....	وجوه اشتراک و افتراق اشاعره در بحث رویت:	۲۶۱
.....	۱-تفسیر بلا کیف اسماء و صفات خداوند:	۲۶۱
.....	۲-اشتراک در استناد به روایات صحیح برای رویت در آخرت:	۲۶۱
.....	۳-اشتراک در رؤیت بصری خداوند:	۲۶۱
.....	۴-افتراق و اشتراک در بحث عقل:	۲۶۱
.....	۵-رویت قلبی: «.....»	۲۶۲
.....	۶-افتراق در نوع رویت: «.....»	۲۶۲

فصل چهارم: بررسی و نقد دیدگاه‌های متکلمان مشهور امامیه و اشاعره در باب رویت

.....	خدا	۲۶۳
.....	۴-۱-دیدگاه امامیه و اشاعره در باره معنای رؤیت خداوند:	۲۶۵
.....	۴-۱-۱-دیدگاه امامیه:	۲۶۵
.....	۴-۲-دیدگاه اشاعره:	۲۶۶
.....	۴-۲-۱-دیدگاه عقلی امامیه و اشاعره در باره رؤیت خداوند:	۲۶۶
.....	۴-۳-مهمترین دلایل تفسیری امامیه و اشاعره در باره رؤیت خداوند:	۲۶۶
.....	۴-۳-۱-آیه الی ربها ناظره:	۲۶۶
.....	۴-۳-۱-۱-تفسیرهای اشاعره:	۲۶۷

۲۶۹	۴-۳-۲-تفسیرهای امامیه:
۲۶۹	۴-۳-۲-آیه ی «لاتدرکه الابصار»: [دیدگاه امامیه و اشاعره]:
۲۷۰	۴-۳-۳-آیه [لن ترانی]:
۲۷۰	دیدگاه امامیه و اشاعره: «
۲۷۰	۴-۳-۴-آیه (كَلَّا إِنَّهُمْ عَنْ رَبِّهِمْ يَوْمِئِذٍ لَمَحْجُوبُونَ) ومعنای لقاء الله:
۲۷۰	امامیه
۲۷۱	واشاعره
۲۷۲	۴-۴-مهمترین دلایل روایی امامیه و اشاعره در باره رؤیت خداوند:
۲۷۲	۴-۴-۱-روایات امامیه [اثبات رؤیت قلبی ونفی رؤیت بصری]:
۲۷۲	۴-۴-۲-روایات اشاعره [اثبات رؤیت بصری]:
۲۷۳	الف: ب، سی ونقد دیدگاههای اشاعره:
۲۷۳	۱-استناد به آیه ی: (وَجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَّاضِرَةٌ إِلَىٰ رَبِّهَا نَاطِرَةٌ) [القيامة: ۲۲- ۲۴] ..
۲۷۴	۲-استناد به آیه ی: (لَا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ وَهُوَ يُدْرِكُ الْأَبْصَارَ) [الانعام: ۱۰۳]
۲۷۴	۳-استناد به آیه ی در خاست حضرت موسی:
۲۷۴	۴-آیه ی (وَأَنفُوا اللَّيْلَ وَاعْلَمُوا أَنَّكُمْ مَلَأَقُوهُ) [البقره: ۲۲۳]
۲۷۴	۵-آیه ی: (كَلَّا إِنَّهُمْ مِنْ رَبِّهِمْ يَوْمِئِذٍ لَمَحْجُوبُونَ) [المطففين: ۱۵]
۲۷۴	۶-روایت ابوهریره (رس) اهل بیت (ع) فی رؤیة القمر ليلة البدر؟ قال: فَإِنَّكُمْ ترونه كذلك]
۲۷۵	۷-آیه «(لِّلَّذِينَ أَحْسَنُوا الْخُسْنَىٰ وَبِزَادَةٍ)»
۲۷۶	نقد دیدگاههای اشاعره:
۲۷۶	الی ربها ناظره:
۲۷۶	(نظر) به معنای روئیت نمی باشد از جمله اینکه:
۲۷۷	احادیث: الی ربها ناظره:
۲۸۰	لاتدرکه الابصار:
۲۸۱	آیه لن ترانی:
۲۸۲	آیه «فمن كانوا يرجوا لقاء الله و ایه کلا انهم لمحجوبون»: [ومعنای لقاء]:
۲۸۶	دلایل عقلی نفی رویت:
۲۸۷	حقیقت رؤیت بصری:
۲۸۸	استدلال بر امتناع رؤیت حسی حق تعالی:
۲۸۹	رویت قلبی:
۲۹۰	ب: بررسی و نقد دیدگاههای امامیه:
۲۹۰	خلاصه دیدگاههای متکلمین امامیه:

پیشگفتار:

علم کلام یکی از علوم اسلامی است که از قرن دوم هجری و در پی نزاع‌هایی در مباحث دینی شکل گرفت، که بنیان و اساس آن را از اختلاف معتزله و اشاعره دانسته‌اند.

جلال الدین سیاهی می‌گوید: «در قرن دوم هجری از همان زمان که مباحث منطقی و فلسفی داخل معارف اسلامی گردید فرقه‌ایی به نام معتزله پیدا شدند این فرقه فلسفه را برای دین استخدام کردند و فن کلام را به وجود آوردند»^۱ لغت‌نامه دهخدا دربارهٔ نام نهاده شدن این علم بدین نام، چنین آورده است: «این علم را برای آن علم دهم خوانند که اولین اختلاف در کلام الله را مطرح و مورد مباحثه قرار داده و از مخلوق غیر مخلوق بودن آن صحبت بمیان آورده‌اند. (از الانساب سماعی).» (لغت‌نامه دهخدا، سیاهی می‌گویم).

مُتَكَلِّم یا کلام‌شناس کسی است که با علم کلام و اصول آن، آشنا باشد لغت‌نامه دهخدا در سرواژه متکلم چنین آورده است: «عارف به علم کلام. (از اقرب الموارد). کسی را گویند که بعلم کلام و اصول آشنا باشد. این علم را برای آن علم کلام خوانند که اولین اختلاف در کلام الله را مطرح و مورد مباحثه قرار داده و از مخلوق و غیر مخلوق بودن آن صحبت بمیان آورده‌اند. (از الانساب سماعی).» صاحبان علم کلام، و علم کلام علمی است که در آن مقدمات علم منقول را به دلیل عقلی ثابت کنند و دلایل رابه ادله عقلیه موجه سازند. اهل کلام، کلامی. آن که علم کلام داند. آن که توفیق میان فلسفه و دین خواهد. عالم بعلم کلام، دانای بعلم کلام. آن که فهم حقایق اشیاء خواهد به برهان با شرط مطابقت با دین، عالم به علم کلام. (از یادداشت به خط مرحوم دهخدا). که حقایق اشیاء را با برهان و انطباق با

احکام شرع درک کند و بدیگران تعلیم دهد از طریق خطابه و جز آن.» (لغتنامه دهخدا، سرواژه «متکلم».)

مذاهب کلامی:

مذاهب کلامی بسیاری در جهان اسلام به وجود آمده است، ولی معروفترین آنها عبارتند از:

مکتب کلامی اصولیون (شیعه)

مکتب کلامی اخباریان (شیعه)

مکتب کلامی اهل حدیث

مذهب کلامی اشاعره

مذهب کلامی ماتریدی

مذهب کلامی معتزله

تاریخچه علم کلام و راه‌لایم

مذهب کلامی امامیه، به زمان اهل بیت باز می‌گردد. این مکتب در عصر امام محمد باقر متولد سال ۵۷ هجری، امام جعفر صادق، متولد سال ۸۰ هجری، به اوج خود رسید. در قرن دوم هجری، برخی از مکتب‌های عقلی کلامی دیگر، مانند مکتب «معتزله» پدید آمدند. مکتب معتزله، توسط «واصل بن عطاء»، متوفای سال ۱۳۱ هجری بنیانگذاری شد. او با حسن بصری معاصر بود. در مجالس درس او شرکت می‌نمود، ولی از شیوه فکری وی کناره‌گیری کرد و حوزه‌گشایی دگری را تأسیس نمود و بدین جهت، مکتب او «معتزله» نامیده شد؛ در حالی که پیروان ابن نخله، خود را «اهل التوحید و العدل» می‌نامیدند. در قرن سوم هجری، مکاتب فکری و کلامی دیگری نیز، مانند مکتب «طحاوی» توسط «احمد ابن محمد ابن سلامة» (طحاوی)، متولد سال ۲۲۹ هجری در مصر، و مکتب «اشعری» توسط «ابو الحسن علی ابن اسماعیل اشعری»، متولد سال ۲۶۰ یا ۲۷۰ هجری در منطقه بین النهرین، و مکتب «ماتریدی» توسط «ابومنصور ماتریدی»، متوفای سال ۳۳۳ هجری در سمرقند بوجود آمدند.

متکلمان مشهور

معتزله:

واصل بن عطاء، جاحظ، ابو علی جبایی، ابوالقاسم بلخی، جار الله زمخشری، قاضی عبدالجبار، ابن ابی الحدید معتزلی، ابوالهذیل علاف، ابراهیم بن سیار (نظام معتزلی)

اشاعره:

ابوالحسن اشعری، امام الحرمین جوینی، ابوحامد غزالی، امام فخر رازی، ابن خلدون، نقتانی، جلال الدین سیوطی، ابن هیثم، عضد الدین ایجی و.....

ماتریدیه:

ابومنصور ماتریدی

امامیه:

هشام بن حکم، زرارہ بن اعین، مرمن الطاق، ابو سهل نوبختی، ابن قبه رازی، شیخ مفید، ابویعلی جعفری، سید رضی شمس طوسی، خواجه نظام الملک طوسی، علامه حلی، جعفر سبحانی، مکاره سیرازی و.....

اسماعیلی:

ناصر خسرو قبادیانی، ابو یعقوب سجستانی، حسن سبحانی و.....

نقد کلام و عقیده اهل حدیث

البته برخی از اهل سنت تا جایی پیش رفتند که نظر [=نکاه] با کتب کلام را تحریم کردند و حتی در این موضوع کتاب نوشتند: مثلاً کتاب «تحریر النظر فی کتب الکلام» تألیف ابو محمد موفق الدین عبد الله بن أحمد بن محمد مشهور به ابن قدامة المقدسی (المتوفی: ۶۲۰هـ) که در رد شخصی به اسم ابن عقیل نوشته است و عمده‌ی استدلالات مقدسی تمسک به قرآن و حدیث (با فهم ظاهری) است و در یک کلام تبعیت از نقل در مقابل عقل است

و در آخر هم توصیه مولف (مقدسی) «وَأَوْصِي إِخْوَانِي وَفَقْهَمَ اللَّهُ تَعَالَى بِلُزُومِ كِتَابِ رَبِّكُمْ ﷻ وَ سُنَّةِ نَبِيِّكُمْ ﷺ وَالْعُضْ عَلَيْهَا بِالنَّوَاجِدِ وَاجْتِنَابِ الْمُحَدَّثَاتِ فَإِنَّ كُلَّ

محدثه بدعة وکل بدعة ضلالة»^۱

و «وَلَكِنْ إِنْ لَزِمْتُمْ سُنَّةَ نَبِيِّكُمْ ﷺ وَقَبِلْتُمْ وَصِيَّتَهُ وَسَلَكْتُمْ طَرِيقَ سَلَفِكُمْ وَتَرَكْتُمْ الْفُضُولَ فَكُونُوا عَلَى يَقِينٍ مِنَ السَّلَامَةِ وَأَبَشِرُوا بِالْفَضْلِ وَالْكَرَامَةِ وَالْخُلُودِ فِي دَارِ الْمَقَامَةِ ﴿مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ وَالصَّدِيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ أُولَئِكَ رَفِيقًا﴾»^۲

و ۱. هروی هم کتابی به اسم «ذم الکلام وأهله» تالیف کرده است در نقد اهل کلام و ذم آنها:

ر.ب: ذم الکلام وأهله-أبو إسماعيل عبد الله بن محمد بن علي الأنصاري الهروي (المتوفى: ۴۸هـ) -المحقق: عبد الرحمن عبد العزيز الشبل-الناشر: مكتبة العلوم والحكم - المدينه المنورة-الطبعة: الأولى، ۱۴۱۸هـ-۱۹۹۸م-عدد الأجزاء: ۵

و یا کتاب احادیث فی ذم الکلام وأهله انتخابها الإمام أبو الفضل المقرئ من رد أبي عبد الرحمن السلمي على أهل الكلام-أبو الفضل عبد الرحمن بن أحمد بن الحسن الرازي المقرئ (المتوفى: ۴۵هـ) -المحقق: الدكتور ناصر بن عبد الرحمن بن محمد الجديع-الناشر: دار أطلس للشرع والنشر-الطبعة: الأولى ۱۴۱۷ هـ - ۱۹۹۶م-عدد الأجزاء: ۱

و شیخ آلبانی در کتاب سلسله احادیث الصحیحه از قول امام ابن حجر عسقلانی در مورد توبه امام الحرمین جوینی اقوالی را می آورده جوینی در آخر عمر از اشتغال به علم کلام توبه کرده است و ابن حجر کلام را جز حیرت نمی داند!!

۱ - تحريم النظر في كتب الكلام- ابن قدامة المقدسي (المتوفى: ۶۲۰هـ) - ص ۶۹

۲- همان، ص ۷۲